

РУСИЯ В ГЛОБАЛИЗИРАЩИЯТ СЕ СВЯТ

проф.д-р Нина Дюлгерова

Рухването на двуполусния модел в световното геопространство в началото на 90-те години на ХХ в. поставя светът пред предизвикателства и проблеми, които поставят началото на процеси, очертаващи нови алтернативи и хоризонти. Краят на социалистическата система и нейния водач СССР създава вакуум, който се опитват да запълнят, моделират и контролират техните опоненти в лицето на САЩ и неговите западноевропейски съюзници. Съюзът за икономическа взаимопомощ (СИВ) и Варшавският договор отстъпват място на Европейския съюз и НАТО. Руската федерация, която е наследник на Съветския съюз, е изправена пред проблемите на миналото, (свързани с качествено новите отношения с бившите съветски републики и страните от посткомунистическа Европа) и се стреми към бъдеще, ориентирано към запазването на статута ѝ на велика сила и равноправно, а при добро разиграване на картите, и едно водещо участие в очертаващите се глобални преструктурирания на регионалните и субрегионалните пространства.

Крахът на съветската система инспирира процесите на глобализация. Особеността на създалата се геополитическа ситуация е във факта, че инициативата за разрушаването на евразийското Голямо пространство, съществуващо като социалистическа система, идва от центъра на евразийската столица – Москва. Съветският съюз в лицето на Горбачов става инициатор за влючването на евразийския блок в мондиалистки проект. Идеите за “перестройка”, “ново мислене” и др, на геополитически език означава пълно възприемане на модела за единно

Голямо пространство и съзнателен преход от двуполюсен световен модел към еднopolюсен. През последното десетилетие на XX в. се очертават две алтернативи в геополитически план:

- Или планетарен “нов световен порядък” под ръководството на САЩ, където всички държави и народи да са безразлични и послушни елементи от мондиалисткия технократичен, атеистично-търговски космополитен модел. По принцип осъществяването на “мондиалисткия проект, предлагащ пълна отмяна на традиционните държави и създаването на планетарно цивилизационно поле, управлявано от единен център, е логически завършен на либералните тенденции, насочени към разрушаване на традиционните обществени структури и изкуствено създаване на единно “общочовешко” пространство, състоящо се не от народи, а от “индивидиуми”, не от държави, а от технократични асоциации и промишлени черноработници. Тези идеи намират място както в “Съединените европейски щати”, (за които мечтаят либерали като Моне, Куденоф-Калегри, и комунисти като Троцки в началото на века), така и в плана Маастрихт и за “новия световен ред”;

- Или създаването на геополитическа опозиция на атлантизма и мондиализма и организирането на потенциално антимондиалистски, традиционни народи и държави в алтернативен блок (или в няколко блока). Този алтернативен вариант се отстоява от теоретиците на Новата империя, които приемат съвременните държави-нации като резултат от разпадането на традиционните империи, които могат напълно да съответстват на истинните сакрални организации на обществата, основаващи се на качествена диференциация, на духовна йерархия, на корпоративна и религиозна база. Интепретацията на

“новото голямо пространство” по този начин не произлиза от чисто количествения подход към интеграции, както е у мондиалистите), а от духовен и свръхнационален принцип, който би бил трансцендентен спрямо съществуващите исторически формации и може да ги обедини във висш сакрален синтез. В зависимост от конюнктурата “имперският проект” се основава или върху религиозния фактор (католическите привърженици на възстановяването на Австро-Унгарската империя), или върху расовия (идеолозите на Европейската империя, обединена около идеята за общия произход на индоевропейските народи), или върху геополитическия (теорията на белгиеца Жан Тириар), или върху културния (проектите на руските евразийци).

В контекста на казаното дотук за САЩ като единствен геополитически лидер от съществено значение е да не допусне възникването на геополитическа алтернатива, което предопределя и главната цел на антимондиалистите. Това предопределя и обратната тенденция, за която все още е в процес на формиране на нейния център и водач. В една или друга степен очертаващите се световни геополитически тенденции в съвременния свят намират естествен отзвук в конкретни форми и действия в Русия. Трите категории – регионализъм, държава-нация и голямо пространство, чиито принцип е формулиран от Макиндер и Хаусхофер и доразвит от Карл Шмид, очертават лявото и дясното геополитическото пространство, в което се проявяват идеите и действията на руските експерти и стратегии;

- На регионализма съответстват сепаратистките тенденции в рамките на РФ, както по отношение на националните републики и окръзи, така и по отношение на претенциите за пълна автономия на

отделни териториални образувания (като проектите за създаването на Сибирска, уралска и други републики). Подобни регионалистки проекти отстояват някои крайни либерали, издигащи лозунга “Русия в границите на XIV в.”, което предполага разчленяването на руските територии на отделни части както по етнически, така и по чисто географски принцип. Тази идея е съзвучна с някои идеи, които отстояват привържениците на крайнодесния националистичен лагер в руското политическо пространство. Според тях руснаците трябва да създадат “Руска република”, основаваща се на принципа на расовата чистота и етнически изолационизъм. Сред неруските етноси в рамките на РФ, също съществуват аналогични проекти за създаването на независими номонационални държави.

- Централистко-държавният модел е отстояван от привържениците на геополитическия проект “Русия в рамките на РФ”. “Левият” вариант на национално-държавната програма в рамките на Руската федерация се отстоява от постгорбачовското руско ръководство, което е убедено, че за провеждането на повсеместни реформи в обществото, е необходимо използването на центристски методи, подчиняващи руските региони на Москва. В регионализма левите виждат реална опасност за осъществяването на своите цели, тъй като децентлаизацията и автономизацията на регионите може да способства за създаването на такива режими, които биха елиминирали логиката на либералните реформи и довели до реализирането на алтернативни, противоположни по същност и цели промени. От значение е и движението на “десните” държавници. Това са националисти, примирили се с разпадането на СССР, но възприели идеята, че превръщането на Руската федерация в мощна

централизирана руска държава ще доведе до сплотяване на нацията. Те отхвърлят както сепаратизма, така и империализма, приемайки, че раздробяването на държавата ще доведе до загуба на територии, а имперската експанзия ще увеличи многонационалния елемент в държавата и ще постави под въпрос националната доминация на руснаците.

- Сред теоретиците, отстояващи идеята за възраждането на Империята също има два полюса.”Левите” руски мондиалисти като цяло са ориентирани към Горбачов и неговото лоби, които са за най-бързо създаване на “единно демократично пространство” както на територията на ОНД, така и в рамките на евразийското пространство. “Дясното” възприемане на Новото голямо пространство намира отзвук в програмите и действията на политическата опозиция, (национал-комунистите и традиционал-империалистите) според която Русия в рамките на Руската федерация се явява не само териториално недостатъчно геополитическо образование, но и принципно опасно решение при защитата на стратегическите интереси на Русия като велика държава.

Този разнобой, ориентиран в три посоки в руското политическо пространство, като цяло не променя своята същност след атентатите от 11 септември 2002 г. Събитията връщат света в двуполусния модел, но с нови играчи и в нова конфигурация, в която САЩ отново подрежда играчите. Новият враг – световният тероризъм, очертава новият географски обект на експанзия – Централна Азия и основният субект – арабските фундаменталисти. Военните операции на САЩ и НАТО в Афганистан, не водят до решаване на въпроса с тероризма. Те създават обаче благоприятна възможност на Вашингтон да осъществи

военностратегически операции, най-вече в средноазиатското постсъветско пространство, което му позволява да пристъпи към осъществяването на контрол върху райони, богати на стратегически суровини. Този регион е част от евразийското пространство, резултатът от битката за което между континенталните и мондиалистките сили, ще е от съществено значение и за съдържанието на бъдещия световен ред.

Набелязват се нови тенденции в руско-американските и като цяло руско-атлантически отношения. Посещението на Буш в Москва и подписаното в Рим споразумение между Русия и държавите от Алианса през май 2002 г. очертават новото място и може би новото възраждане на Русия като център на евразийството и вероятен водач на антимондиалистката опозиция. Очерталите се проблеми на Америка в централноазиатския регион очертават изгодна за руските стратегически интереси, ситуация.

- Подкрепата, която САЩ получава от Русия по време на военните си операции в Афганистан срещу тероризма надминава съдействието, оказано от всички страни на НАТО, взети заедно. В започналата поредна за Америка война на азиатския континент се оказва, че Вашингтон не може без Москва. Това е една от причините да се постигне споразумение между Русия и страните от Алианса в Рим за приемането на Москва за съществен елемент в поддържането на международната сигурност. Всичко е в рамките на дипломацията, което след това конюктурата и основните играчи превръщат или в реалност, или остава в сферата на добрите пожелания.

- Русия се оказва ключов проблем по решаването на въпроса за неразпространение на оръжията за масово унищожаване, неговите технологии и компоненти. Доказателство за това е подписаният в

Москва между президентите на Русия и САЩ Путин-Буш договор СТАРТ-3 за съкращаване на стратегическите нападателни въоръжения. Това не се явява пречка за Вашингтон няколко седмици по-късно да излезе от договора за ПРО, подписан през 1982 г. Безрезултатната реакция на Москва, която не намира сериозен отзвук сред държавите от ЕС и НАТО, предизвиква прибързаните изводи на американските експерти, че Русия е готова да играе ролята на младши партньор на САЩ. Налагашата се тенденция, която отбелязват руските експерти е, че Русия е готова за равноправно сътрудничество, но то е възможно само в ограничени направления, и то не на всяка цена.

- Проблемът с Китай също засилва ролята на Москва в азиатското геостратегическо пространство. Тази динамично развиваща се държава е изправена пред алтернативата да се превърне във важен фактор за стабилизиране на световната политика но също така в контрапункт на свръхдържавата САЩ. Опасността от създаването на биполярен модел от времето на Студената война превръща Русия като център на Евразия в ключов играч в региона. Отворен е въпросът доколко и дали Москва ще бъде против или с Китай в очертавания се нов азиатски център на геополитически интереси и стратегии.

- Засилващият се проблем със стабилността на пазара на енергоносителите също очертава новата роля на Русия. Със своя енергетичен сектор и с положението си между потребителите на ресурси (преди всичко от ЕС и САЩ) и техните продавачи (преди всичко от ОПЕК) Москва има шанса да бъде ключов играч в стабилизиране на енергийните пазари.

Оформилите се през първата половина на 2002 г. тенденции в геополитическото пространство създават благоприятни като цяло

условия за излизането на Русия от периода на стагнация и хаос, които съпровождат нейното развитие през последното десетилетие на ХХ в. Създава се, макар и все още в зародиш, възможност за възстановяване на геополитическата самостоятелност на Москва, което очертава следната алтернатива за страните от “близката чужбина”. Появява де възможност те отново да се върнат (доброволно и съзнателно) в руската Евразия, което ще е гарант за създаването на бъдеща културна, религиозна, езикова, икономическо и дори политическа(но не държавна) автономия. Това е оптималния вариант, което ще е предпоставка за увеличаване числото на съюзниците и сателитите на Русия-Евразия (както на Изток, така и на Запад).

Ако този вариант не се осъществи, то детонатор на антимондиалисткия геополитически проект може да стане друго Голямо пространство – или Средна Европа начело с Германия, или обединена Средна Азия под знака на “Ислямската Революция”. Все повече се засилва алтернативата на антимондиалистко въстание в арабския свят, по-малко в Латинска Америка. Във военно отношение обаче тези потенциални Големи пространства са недостатъчно осигурени, за да конкурират световния лидер. За страните от “близката чужбина” проблема на Голямото пространство е централен и от жизнена важност. От техния избор на геополитическата ориентация зависи тяхното бъдеще като нация, религия, култура, свобода, благосъстояние и безопасност.

Каква може да е геополитическата стратегия на Русия през следващите години?

- Русия традиционно изпълнява геополитическа мисия на обединителен тласък на отделни етноси и общества. Подобно на

европоцентризма на Запада, Русия вероятно ще се ориентира към последователно и планомерно налагане на геополитическия “москвоцентризъм” на Евразия, т.е. ще се насочи към реализиране на “паназиатския” или ”евроазитаския” проект. Това означава стратегическа интеграция на източната част на материка, което точно съответства и на логиката на териториалното развитие на Русия. По този начин тя ще осъществи своята търсена от няколко столетия фикс-идея- стратегически изход към топлите морета.

- Спецификата на симповичната позиция на Русия ще я принуди да преосмисли значението на Руското Православие като уникална “полярна” традиция, съхранила основите на зародишното християнство, което на първия етап от своето развитие е изцяло “полярно”.

- Русия, за да оцелее вероятно ще потърси свой собствен път на геополитическо и културно развитие, отхвърляйки едновременно и западната ориентация, и безизходния изолационизъм. Русия, за да оцелее, вероятно, ако успее, ще се ориентира към централно, усреднено място в континенталната структура. Това предполага активен духовен диалог и стратегически съюз с Изтока и Юга, най-вече с Азия. Евразийската откритост и готовност би трябвало да ориентира Русия към гъвкаво и активно общуване със света, съхранил тайните на древните мъдрци – Индия, Япония, Иран, Тибет, Монголия, Китай.